

FIȘĂ-CADRU
(model orientativ)
DREPTURILE ȘI LIBERTĂȚILE FUNDAMENTALE ALE OMULUI

UNITATEA DE ÎNVĂȚĂMÂNT/LOCUL DE DESFĂȘURARE A ACTIVITĂȚII	
SUBIECTUL/TEMA ACTIVITĂȚII	DREPTURILE ȘI LIBERTĂȚILE FUNDAMENTALE ALE OMULUI
NIVELUL DE ÎNVĂȚĂMÂNT ȘI CLASA	Lecția se adresează în principal elevilor de liceu (clasele a IX-a – a XII-a) putând fi adaptată și pentru elevii din învățământul gimnazial (clasele a V-a – a VIII-a)
DURATA	2 ore
SCOPUL ACTIVITĂȚII	<ul style="list-style-type: none"> - Creșterea nivelului de cunoștințe al elevilor în ceea ce privește drepturile și libertățile fundamentale ale omului; - Familiarizarea cu elemente de drept constituțional și de drept internațional; - Conștientizarea rolului drepturilor fundamentale în contextul societății actuale; - Stimularea gândirii critice a elevilor
TIPUL DE ACTIVITATE	Activitate la nivel extracurricular
STRATEGIA DE ABORDARE A ACTIVITĂȚII	Prezentarea temei va fi realizată prin împărțirea orei de curs în două etape mari: (1) expunerea temei și (2) discuție liberă pe tema drepturilor și a libertăților fundamentale, eventual sesiune de întrebări ale elevilor și răspunsuri ale lectorului pe tema în discuție Alternativ, tema poate fi expusă sub formă de prezentare Power Point
BIBLIOGRAFIE	Opțional
DESFĂȘURAREA ACTIVITĂȚII	
CONȚINUTUL ACTIVITĂȚII ȘI, DUPĂ CAZ, ACTIVITĂȚI PRACTICE PROPUSE	<p>I. ISTORIC</p> <p>II. INSTRUMENTE JURIDICE INTERNAȚIONALE</p> <p>III. TEORIE (se va folosi în funcție de timpul rămas și nivelul elevilor)</p> <p style="padding-left: 20px;">a. NOȚIUNI GENERALE PRIVIND PROTECȚIA JURIDICĂ A DREPTURILOR OMULUI</p> <p style="padding-left: 20px;">b. PARTICULARITĂȚI SPECIFICE PROTECȚIEI JURIDICE A DREPTURILOR OMULUI</p> <p>Lectorul începe cursul prin a prezenta un scurt istoric al consacării noțiunii de <i>drepturi ale omului</i>. Iată câteva repere cronologice care pot fi utilizate în expunere: Ideea drepturilor omului își are rădăcinile în filosofia Greciei antice și în religie: toți oamenii sunt egali în fața lui</p>

Dumnezeu. Evoluția acestor drepturi pe parcursul istoriei poate fi împărțită în trei etape pe care le vom discuta pe îndelete în textul de mai jos:

Filosofia dreptului natural a jucat un rol important în felul în care au evoluat drepturile omului.

În filosofia grecească antică de acum mai bine de 2000 de ani s-a dezvoltat ideea egalității tuturor oamenilor, ideea dreptului natural de care beneficiază toți oamenii. La începuturile creștinătății, la fel și în alte religii, această tradiție a dreptului natural a cunoscut o dezvoltare deosebită: toți oamenii au fost creați de Dumnezeu după chipul și asemănarea Sa. Aceste convingeri se află la baza drepturilor omului, chiar dacă atunci când au fost formulate nu aveau prea mult de-a face cu realitatea politică. Acestea erau mai degrabă considerații de ordin filosofic, cu pretenții universaliste, ce-i drept, dar care nu au reușit să penetreze lumea politicii și a dreptului decât odată cu debutul epocii moderne. De o importanță majoră în acest sens a fost filosofia modernă a dreptului natural și mai ales filosoful englez John Locke.

În ceea ce-l privea pe John Locke, viața, libertatea și proprietatea erau drepturi înnăscute și inalienabile ale omului. Misiunea statelor era de a proteja aceste drepturi naturale. În filosofia sa politică, Locke obligă statul să respecte drepturile omului, făcând astfel pasul decisiv de la ideea abstractă a drepturilor omului la aplicarea lor concretă în stat. Ideile sale au fost preluate de organele constituționale din Anglia și Statele Unite ale Americii, ele fiind incluse în textele fundamentale ale acestor țări.

Anglia a fost unul dintre primele state care au aplicat aceste principii. Seria actelor este deschisă de celebrul act constituțional din 1275 „*Magna Charta Libertatum*”, în care găsim rudimentar enunțate două drepturi fundamentale ale omului: principiul legalității și interzicerea arestării arbitrare. Au urmat: *The Petition of Rights* - 1628, *Habeas Corpus Act* - 1679, *Bill of Rights* - 1689.

Aproape un secol mai târziu un alt document important este edictat - Declarația de Independență a Statelor Unite ale Americii din 14 iulie 1776, act care promovează doctrina dreptului natural: toți oamenii se nasc egali și Creatorul lor îi investește cu anumite drepturi inalienabile, iar printre acestea se numără dreptul la viață, libertate și fericire.

În august 1789 a fost adoptată *Declarația drepturilor omului și cetățeanului*, axată aproape exclusiv pe drepturile civile și politice.

Începând cu cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea, în Europa se manifestă o mișcare socială tot mai largă pentru emancipare economică a unor pături ale societății defavorizate. Sub presiunea mișcărilor muncitorești, guvernării din tot mai multe țări încep să facă concesii economice și sociale clasei muncitoare sub forma acceptării revendicărilor sindicale ale acestora. După primul război

mondial, sub influența progresului economic, dar și ca răsplată națională oferită supraviețuitorilor, în diferite constituții sunt proclamate anumite drepturi sociale și economice: dreptul la muncă, la salarizare corespunzătoare, la concediu, la securitatea muncii. Acestea au reprezentat, de altfel, centrul de interes și după încheierea celei de-a doua conflagrații mondiale.

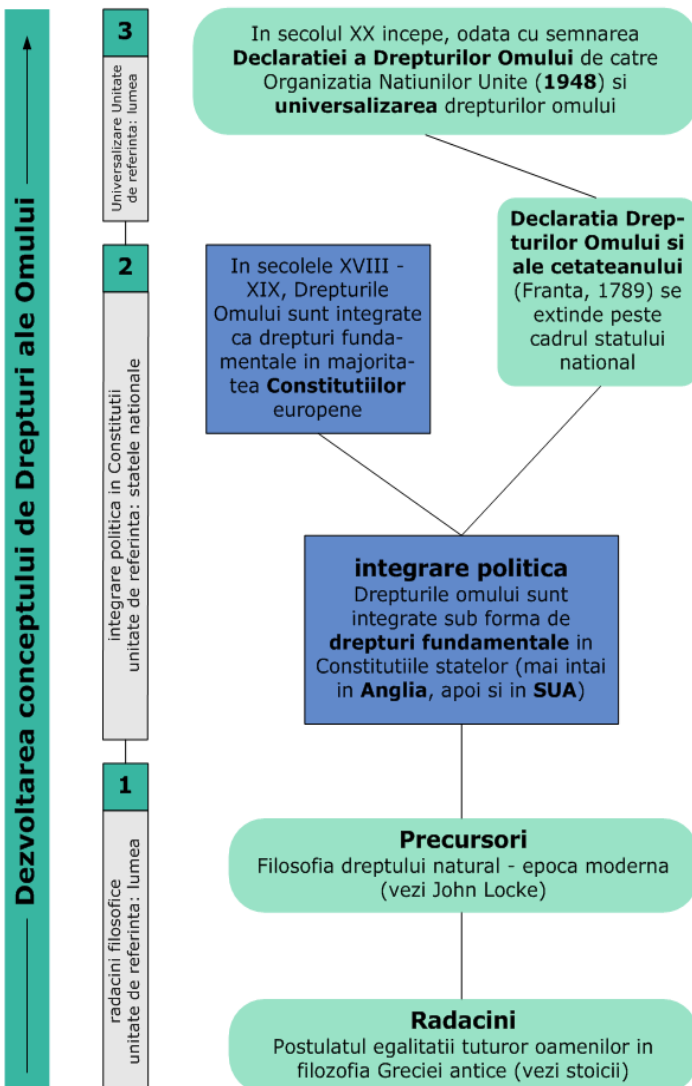
După cel de-al doilea război mondial asistăm la dezvoltarea unei concepții moderne cu privire la reglementarea internațională a drepturilor omului. Monstruoasele încălcări ale drepturilor omului în timpul războiului au determinat omenirea să adopte un sistem de norme care să prevină suferințele cauzate de flagelul războiului, dar și să asigure un sistem efectiv de protecție a drepturilor care existau deja și erau reglementate de Liga Națiunilor. Astfel a fost adoptată **Carta Națiunilor Unite** în scopul creării condițiilor necesare pentru menținerea păcii și securității internaționale, a justiției și a respectării obligațiilor care decurg din tratatele internaționale.

Cel mai important moment din istoria codificării drepturilor fundamentale ale omului s-a petrecut la 10 decembrie 1948 (dată proclamată și Ziua Internațională a drepturilor omului), când Adunarea Generală a O.N.U. a adoptat „Declarația Universală a Drepturilor Omului”.

În ultimele decenii au fost semnate numeroase tratate, pacte, convenții pe plan internațional, în cadrul cărora demnitatea și libertatea umană sunt apărute prin prevederea unor drepturi ce aparțin omului, precum și prin protecția și garantarea acestora. Totodată sunt condamnate actele care afectează în orice fel ființa umană, care urmăresc degradarea fizică și psihică a omului, care produc suferințe fizice sau mentale.

Persoana umană, individul, este valoare și purtătoare de valori juridice. Ea este subiect de drept, deci titular de drepturi și obligații juridice. Calitatea aceasta este reflectată în conceptul juridic de capacitate juridică și ea exprimă aptitudinea de a avea în temeiul legii și de a exercita în limitele ei drepturi și obligații imanente ființei umane. Așa fiind, dreptul subiectiv sau dreptul care aparține unui subiect de drept reprezintă conceptul juridic cu ajutorul căruia a fost definită poziția omului în societate, precum și relația *individ - stat*.

Trei etape din istoria Drepturilor Omului

1. Instrumente juridice internaționale cu caracter universal

- Carta ONU
- Carta internațională a drepturilor omului
- Convenția internațională asupra eliminării tuturor formelor de discriminare rasială
- Convenția contra torturii și a altor pedepse sau tratamente crude, inumane sau degradante
- Convenția relativă la drepturile copilului
- Convenția pentru prevenirea și reprimarea crimei de genocid
- Convenția privind statutul refugiaților

2. Instrumente juridice internaționale cu caracter regional

- Convenția Europeană a drepturilor omului
- Carta Social Europeană
- Convenția Europeană pentru prevenirea torturii și a pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante

	<ul style="list-style-type: none"> - Convenția americană relativă la drepturile omului - Convenția interamericană pentru prevenirea și reprimarea torturii - Convenția africană a drepturilor omului și popoarelor
	<p>Carta Internațională a Drepturilor Omului</p>
	<p>La 17 decembrie 1947, Comisia Drepturilor Omului stabilea denumirea de Cartă Internațională a Drepturilor Omului pentru o serie de instrumente ce urmau a fi adoptate.</p> <p>Astăzi, Carta cuprinde:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Declarația Universală a Drepturilor Omului, - cele două Pacte internaționale privind drepturile omului, - Protocolul facultativ la Pactul privind drepturile civile și politice și - Protocolul facultativ la pactul de mai sus, referitor la abolirea pedepsei cu moartea. <p>a. Declarația Universală a Drepturilor Omului</p> <p>Importanța istorică a acestui act este comparabilă cu cea a marilor documente: Magna Carta Libertatum, Declarația Americană de Independență sau Declarația franceză a Drepturilor Omului și Cetățeanului.</p> <p>Elaborarea acestui instrument internațional de recunoaștere și garantare a drepturilor fundamentale a apărut ca o reacție puternică împotriva atrocităților săvârșite în perioada regimului nazist și este considerată a fi cu caracter universal nu doar datorită faptului că se adresează omenirii în ansamblul ei, ci și pentru că se adresează tuturor categoriilor „sociale și naturale” ale umanității. Declarația face referire nu numai la drepturile omului, ci și la obligațiile acestuia față de colectivitate, „numai în cadrul acesteia fiind posibilă dezvoltarea liberă și deplină a personalității sale” (art.29).</p> <p>De asemenea, Declarația stabilește și obligațiile corelative ale statelor privind drepturile garantate resortisanților lor.</p> <p>Declarația consacră următoarele drepturi civile și politice: dreptul la viață, dreptul la libertate și la securitate personală (art.3); interdicția sclaviei (art.4); interdicția torturii, a tratamentelor crude, inumane sau degradante (art.5); dreptul la recunoașterea personalității juridice (art.6); egalitatea în fața legii (art.7); dreptul de a nu fi arestat, deținut sau exilat în mod arbitrar (art.9); dreptul la un proces echitabil (art.10); prezumția de nevinovăție și neretroactivitatea legii penale (art.11); interdicția imixtiunilor în viața privată și de familie, a celor legate de domiciliu, corespondență și, totodată, a atingerilor aduse onoarei sau reputației (art. 12); libertatea de circulație, de alegere a reședinței și dreptul de a părăsi orice țară, inclusiv propria țară și de a reveni pe teritoriul acesteia (art. 13); dreptul de azil (art.14); dreptul la cetățenie (art. 15); dreptul de a se căsători și de a-și întemeia o familie (art.16); dreptul la proprietate (art.17); libertatea gândirii, a conștiinței și a religiei (art.18); libertatea de opinie și de exprimare (art.19);</p>

libertatea de întrunire și de asociere (art.20); dreptul de a participa la guvernarea țării și dreptul de a avea acces la funcțiile publice în propria țară (art.21).

De asemenea, sunt consacrate următoarele drepturi economice, sociale și culturale: dreptul la securitate socială (art.22); dreptul la muncă, precum și dreptul de ocrotire împotriva șomajului (art.23); dreptul la odihnă, la o limitare rezonabilă a timpului de muncă precum și la concedii periodice plătite (art.24).

Drepturile proclamate, însă, nu sunt absolute, Declarația permițând statelor să adopte legi care să stabilească anumite limite în exercitarea acestor drepturi în scopul respectării drepturilor celorlalte persoane și în vederea asigurării, într-o societate democratică, a cerințelor moralei, ordinii publice și bunăstării generale.

În finalul său, Declarația impune o restricție acestei posibilități a statelor, precizând că „nici o prevedere a prezentei Declarații nu poate fi interpretată ca implicând pentru un stat, un grup sau pentru o persoană dreptul de a se deda la vreo activitate sau de a săvârși vreun act care să conducă la desființarea drepturilor și libertăților enunțate în aceasta (art.30).”

Având în vedere ansamblul drepturilor fundamentale proclamate, acest instrument este mai amplu decât oricare altul, adoptat în dreptul intern al statelor.

b. Pactele Drepturilor Omului

La 16 decembrie 1966, Adunarea Generală a ONU adopta, prin Rezoluția 2200A (XXI), Pactul privind drepturile economice, sociale și culturale și Pactul privind drepturile civile și politice.

Ele dezvoltă drepturile și libertățile fundamentale ale omului consacrate în Declarația Universală, stabilind totodată și limite în exercitarea lor.

Dacă în ceea ce privește forța obligatorie a Declarației Universale încă se mai poartă discuții, Pactele Drepturilor Omului sunt tratate internaționale ce creează obligații juridice pentru statele părți.

Pactul privind drepturile civile și politice

Din punctul de vedere al drepturilor consacrate, Pactul privind drepturile civile și politice este mai cuprinzător decât Declarația Universală, el adăugând o serie de drepturi noi. În același timp, însă, o serie de drepturi consacrate în Declarație (dreptul de azil, dreptul de proprietate ș.a.) nu se regăsesc în cuprinsul Pactului, datorită inexistenței unor opinii comune între reprezentanții blocurilor politice și ideologice din cadrul ONU, în momentul elaborării acestui tratat.

Pactul privind drepturile civile și politice obligă statele părți să respecte imediat drepturile consacrate, luând toate măsurile necesare (legislative sau de altă natură) pentru aducerea la îndeplinire a acestei obligații, spre deosebire de Pactul privind drepturile economice, sociale și culturale, care prevede o aplicare progresivă, în funcție de posibilitățile statelor.

În anumite situații excepționale, statele părți pot să suspende exercițiul drepturilor recunoscute sau să limiteze exercitarea lor.

Posibilitatea oferită de Pact statelor părți, de a impune anumite limite în exercitarea drepturilor garantate, permite invocarea acestor dispoziții de către statele lipsite de o justiție puternică și independentă, care, în practică, încalcă dispozițiile Pactului. Articolul 5 alin. 1 impune însă condiția ca aceste restricții sau limitări ale drepturilor să nu le depășească pe cele prevăzute în Pact.

În vederea respectării angajamentelor asumate de către statele părți la Pactul privind drepturile civile și politice, acest tratat a creat un Comitet al Drepturilor Omului – ca mecanism de control.

Pactul privind drepturile economice, sociale și culturale

Comparativ cu Declarația Universală, acest tratat consacră o paletă mai largă de drepturi cu caracter economic, social și cultural. Pactul nu enumeră doar drepturile economice, sociale și culturale, ci propune și o definiție amănunțită a acestora, prevăzând totodată și etape pentru punerea lor în aplicare. Sunt edificatoare în acest sens, articolele 6 și 7.

În vederea punerii în aplicare a dispozițiilor Pactului privind drepturile economice, sociale și culturale, art.2 alin. 1 stabilește angajamentul fiecărui stat parte de a lua măsuri, atât individual, cât și prin asistență și cooperare internațională, cu precădere în domeniul economic și tehnic, utilizându-și la maxim resursele, în scopul de a ajunge treptat la îndeplinirea deplină a drepturilor recunoscute în Pact, prin toate mijloacele adecvate, inclusiv prin adoptarea de măsuri legislative.

Așa cum rezultă din text, spre deosebire de Pactul privind drepturile civile și politice, statele părți nu se obligă să pună în practică imediat dispozițiile Pactului, ci își iau angajamentul de a lua măsuri „pentru ca exercitarea deplină a drepturilor recunoscute în prezentul pact să fie asigurată progresiv prin toate mijloacele adecvate...”.

ALTE INSTRUMENTE CU CARACTER UNIVERSAL DE PROTECȚIE A DREPTURILOR OMULUI

Alături de Carta ONU, de actele constitutive ale unor instituții specializate ale Națiunilor Unite și de Carta Internațională a Drepturilor Omului, ONU a elaborat și promulgat, în timp, un număr important de tratate internaționale, declarații și rezoluții privind diferite forme de încălcări ale drepturilor omului sau referitoare la anumite categorii de persoane.

În literatura de specialitate, convențiile, pactele și acordurile privind drepturile omului au fost clasificate astfel:

- a) convenții cu caracter general: universale, europene, americane și africane;
- b) convenții specifice: privind genocidul, crimele de război și crimele împotriva umanității, asupra torturii, sclaviei, muncii

	<p>forțate, azilului, privind securitatea socială, libertatea informației și a vieții private;</p> <p>c) convenții privind discriminarea rasială, sexuală, în domeniul educației și în materie profesională;</p> <p>d) convenții privind protecția unor anumite categorii de persoane: copii, femei, minorități, apatrizi, refugiați, emigranți, combatanți și prizonieri.</p>
	<p>Convenția pentru prevenirea și reprimarea crimei de genocid</p> <p>La 9 decembrie 1948, Adunarea Generală adopta Convenția pentru prevenirea și reprimarea crimei de genocid, intrată în vigoare la 12 ianuarie 1951.</p> <p>Genocidul este definit de Convenție, în articolul 2, ca fiind „oricare dintre actele de mai jos, comise cu intenția de a distruge, în totalitate sau numai în parte, un grup național, etnic, rasial sau religios, cum ar fi: omorârea membrilor unui grup; atingerea gravă a integrității fizice sau mentale a membrilor unui grup; supunerea intenționată a grupului la condiții de existență care antrenează distrugerea fizică totală sau parțială; măsuri care vizează scăderea natalității în sânul grupului; transferarea forțată a copiilor dintr-un grup în altul”.</p> <p>Pentru ca faptele prevăzute în art. 2 să fie apreciate ca genocid, este necesar ca ele să fie comise cu intenția vădită de a distruge, în totalitate sau în parte, membrii unui grup național, etnic, rasial sau religios. În cazul în care faptele au ca efect distrugerea parțială a grupului, pot fi calificate ca fiind genocid, în ipoteza săvârșirii lor cu intenția de a distruge grupul în întregime sau o parte substanțială a acestuia. Iar potrivit art. 3 al Convenției, va fi pedepsit nu numai genocidul, ci și înțelegerea în vederea comiterii genocidului, incitarea directă și publică la comiterea unui genocid, tentativa de genocid și complicitatea la genocid.</p> <p>Articolul 6 al Convenției prevede că persoanele acuzate de genocid vor fi aduse în fața unei Curți Criminale Internaționale, însă o astfel de curte nu a fost încă înființată.</p> <p>Conform art.7 al Convenției, deoarece genocidul nu este considerat o crimă cu caracter politic, statele părți se angajează să acorde extrădarea făptuitorilor.</p>
	<p>Convenția internațională asupra eliminării tuturor formelor de discriminare rasială</p> <p>Convenția a fost adoptată prin Rezoluția Adunării Generale a ONU 2106A (XX) din 21 decembrie 1965 și a intrat în vigoare la 4 ianuarie 1969.</p> <p>Discriminarea rasială este definită de Convenție în art. I alin. I, ca fiind „orice deosebire, excludere, restricție sau preferință întemeiată pe rasă, culoare, ascendență sau origine națională sau etnică, care are ca scop sau efect de a distruge sau compromite recunoașterea, folosința sau exercitarea, în condiții de egalitate, a drepturilor omului și libertăților</p>

fundamentale în domeniile politic, economic, social și cultural sau în oricare alt domeniu al vieții publice.”

În conformitate cu alin.2 al art.1, în accepțiunea Convenției, discriminarea rasială nu privește deosebirile, excluderile, restricțiile sau preferințele stabilite de către un stat parte, după cum este vorba de proprii cetățeni sau de străini și nici nu afectează reglementările adoptate de statele părți privind naționalitatea, cetățenia sau naturalizarea, cu condiția ca aceste reglementări să nu conțină discriminări față de o anumită naționalitate (alin. 3 al art. 1).

În art. 3 al Convenției sunt condamnate segregarea rasială și apartheidul, statele părți asumându-și obligația de a preveni, de a interzice și de a elimina toate practicile de această natură, pe teritoriile aflate sub jurisdicția lor. Prin dispozițiile art.6, statele părți își iau angajamentul de a asigura oricărei persoane aflate sub jurisdicția lor, „o protecție și o cale de recurs efective în fața tribunalelor naționale și a altor organe de stat competente” împotriva actelor de discriminare rasială, „precum și dreptul de a cere acestor tribunale satisfacție sau despăgubire dreaptă și adecvată”, pentru pagubele suferite ca urmare a discriminării.

În sfârșit, art.7, care încheie prima parte a Convenției, prevede obligația statelor părți de a lua măsuri imediate și eficiente în domeniul învățământului, educației, culturii și informației, „pentru a lupta împotriva prejudecăților ce duc la discriminare rasială și pentru a favoriza înțelegerea, toleranța și prietenia între națiuni și grupuri rasiale sau etnice...”.

Partea a doua a Convenției privește instituirea unui mecanism menit a asigura punerea în aplicare a prevederilor acestui instrument, prin realizarea unui control internațional asupra modului în care statele își respectă obligațiile asumate și le pun efectiv în aplicare (art. 8-16).

Convenția împotriva torturii și a altor pedepse sau tratamente cu cruzime, inumane sau degradante

Acest instrument juridic a fost adoptat de Adunarea Generală a ONU la 10 decembrie 1984, prin Rezoluția 39/46 și a intrat în vigoare la 28 iunie 1987.

Potrivit articolului 1 alin. 1 „termenul tortură înseamnă orice act prin care se provoacă unei persoane, cu intenție, o durere sau suferințe puternice, fizice ori psihice, mai ales cu scopul de a obține de la această persoană sau de la o persoană terță informații sau mărturisiri, de a o pedepsi pentru un act pe care aceasta sau o altă persoană l-a comis ori este bănuită că l-a comis, de a o intimida sau de a face presiuni asupra ei ori de a intimida sau a face presiuni asupra unei terțe persoane, sau pentru oricare alt motiv bazat pe o formă de discriminare, oricare ar fi ea, atunci când o asemenea durere sau astfel de suferințe sunt aplicate de către un agent al autorității publice

sau de orice altă persoană care acționează cu titlu oficial, sau la instigarea sau cu consimțământul expres sau tacit al unor asemenea persoane”.

Și Declarația universală a drepturilor omului dă o definiție noțiunii de tortură, însă aceasta nu este la fel de completă precum cea din Convenție. Concret, din definiția enunțată trebuie să reținem că vorbim nu doar de tortura practică de funcționarii publici, ci și de cea săvârșită de persoane particulare sau grupuri de persoane instigate de acești funcționari sau având consimțământul acestora.

Statele părți la Convenție își asumă totodată și o serie de obligații printre care să adopte „măsuri legislative, administrative, judiciare și alte măsuri eficace”, pentru a împiedica săvârșirea de acte de tortură pe teritoriul lor (art.2 alin. 1); să nu expulzeze, să nu respingă sau să nu extrădeze persoana către un alt stat atunci când există motive temeinice se creadă că aceasta „riscă să fie supusă la tortură”; să ia măsuri pentru ca toate actele de tortură să constituie infracțiuni potrivit dreptului lor penal și să le sancționeze corespunzător gravității lor (art.4) etc.

Trebuie subliniat un aspect deosebit de important cu privire la acest instrument juridic, și anume că respinge orice motivație a torturii, chiar în cazul unor circumstanțe de excepție, cum ar fi: ordinul unei autorități publice, al unui superior sau starea de război.

De asemenea, în conformitate cu dispozițiile art. 11 din Convenție, statele părți își asumă obligația de a supraveghea punerea în practică a interzicerii torturii, astfel încât: „fiecare stat parte va exercita o supraveghere sistematică asupra regulilor, instrucțiunilor, metodelor și practicilor interogatoriului și asupra dispozițiilor privind paza și tratamentul persoanelor reținute, arestate, sau încarcerate sub orice formă, sau prizoniere pe oricare teritoriu aflat sub jurisdicția sa, în scopul de a evita orice caz de tortură”.

Partea a II-a a Convenției se referă la înființarea unui Comitet împotriva torturii, având sarcina de a pune în aplicare prevederile acestui instrument.

Convenția cu privire la drepturile copilului

Adunarea Generală a ONU a adoptat la 20 noiembrie 1989 acest tratat care a intrat în vigoare la 2 septembrie 1990.

Convenția cu privire la drepturile copilului inspirată din Carta internațională a drepturilor omului, adaptează dispozițiile acesteia la situația specială a copilului, în acest mod pentru prima dată fiind tratat ca subiect distinct de ceea ce numim totalitatea indivizilor.

Prin termenul de copil, convenția înțelege „o ființă umană sub vârsta de 18 ani, cu excepția cazurilor când baza legii aplicabile copilului, majoratul este stabilit sub această vârstă” (art.1).

Convenția, care recunoaște copilului un număr mare de

drepturi, atât din categoria celor civile și politice, cât și din categoria celor economice, sociale și culturale, fără a se face nici o discriminare, atât în ceea ce-l privește pe copil, cât și referitor la părinții sau la reprezentanții săi legali (art.2 alin. 1), este guvernată în mod fundamental de principiul respectării cu prioritate a „intereselor superioare ale copilului”, în toate deciziile care îl privesc, „fie că sunt luate de instituții publice sau private de ocrotiri sociale, de către tribunale, autorități administrative sau de organe legislative” (art.3).

Convenția stabilește copilului o serie importantă de drepturi precum dreptul la viață, statele părți obligându-se să asigure, în măsura posibilului, supraviețuirea și dezvoltarea copilului (art.6); dreptul la nume, dreptul la cetățenie și, în măsura posibilului, dreptul de a-și cunoaște părinții și de a fi crescut de aceștia (art.7); dreptul de a-și păstra identitatea, inclusiv cetățenia, numele și relațiile de familie (art.8); dreptul de a nu fi separat de părinți împotriva voinței sale, excepție făcând situația în care autoritățile competente stabilesc contrariul (art.9 alin.1); dreptul copilului, separat de părinții săi sau de unul dintre aceștia, de a avea legături personale sau contacte directe cu părinții, cu excepția situației în care aceste relații ar fi contra interesului superior al copilului (art.9 alin.3); dreptul copilului la reîntregirea familiei, în situația în care părinții săi se află pe teritoriul unui alt stat, iar în cazul în care părinții au reședința în state diferite, copilul este îndreptățit să întrețină relații personale și contacte directe în mod regulat cu ambii părinți, în afara unor situații excepționale; de asemenea, este recunoscut și dreptul copilului de a părăsi orice țară, inclusiv propria țară, și de a reveni pe teritoriul ei (art. 10); dreptul copilului cu discernământ de a-și exprima opinia în problemele care îl privesc, inclusiv dreptul de a fi ascultat, direct sau prin reprezentant, în orice procedură judiciară sau administrativă (art. 12); libertatea de exprimare, care include libertatea de a primi și difuza informații și idei de orice natură, în formă scrisă, artistică sau prin orice alte mijloace (art.13); libertatea de gândire, de conștiință și religie (art. 14); libertatea de asociere și libertatea de reuniune pașnică (art.15); interdicția imixtiunilor arbitrare sau ilegale în viața personală, în familia, domiciliul sau corespondența sa, atacurilor ilegale la onoarea și reputația sa și dreptul de a fi protejat prin lege împotriva unor astfel de imixțiuni sau atacuri (art. 16); dreptul la informare (art. 17) etc.

TEORIE (se va folosi în funcție de timpul rămas și nivelul elevilor)

NOȚIUNI GENERALE PRIVIND PROTECȚIA JURIDICĂ A DREPTURILOR OMULUI

A. Ce sunt drepturile omului?

„Toate ființele umane se nasc libere și egale în demnitate și în drepturi” — astfel începe articolul 1 din *Declarația Universală a Drepturilor Omului*. Cu alte cuvinte, fiecare individ dobândește la naștere anumite drepturi inalienabile.

„Drepturile omului sunt drepturile proprii tuturor oamenilor, care îi protejează pe aceștia de eventualele abuzuri ale statului și care sunt etern valabile, neputând fi limitate de nici un stat. Încă de pe vremea luptei împotriva absolutismului, ele au fost considerate a fi drepturi „înnăscute” și „inalienabile”. (...) La baza drepturilor omului și a drepturilor fundamentale se află demnitatea umană, dreptul la liberă dezvoltare a personalității, egalitatea în fața justiției și tratamentul nepreferențial, libertatea religioasă și de conștiință, libertatea de expresie, a presei, a informațiilor și a educației, libertatea de întrunire și asociere, libertatea circulației, libertatea profesiei și a muncii, inviolabilitatea domiciliului, garantarea proprietății și a dreptului de moștenire, dreptul la azil și petiție, precum și drepturi legale, ca de exemplu garanția că nimeni nu va fi arestat în mod nejustificat (...).

„Termenul de drepturile omului desemnează, în limbajul politic uzual, acele libertăți inerente calității de ființă umană, pe care o comunitate trebuie să le asigure, din motive etice, prin legi. Există drepturi naturale, pre-statale, înnăscute și inalienabile, prin a căror respectare și apărare se legitimează un sistem politic (...).”

Drepturile omului sunt drepturi înnăscute, aceleași pentru toți oamenii lumii. Toți oamenii au dobândit dreptul să se bucure de ele prin calitatea lor de ființă umană, indiferent de apartenență etnică, religioasă sau de sex.

B. Categoriile de drepturi

Probleme puse în discuție

1. *Care este deosebirea între drepturile omului și drepturile fundamentale?*
2. *Ce legătură este între drepturile omului și democrație?*
3. *Care sunt categoriile de drepturi consacrate?*

Drepturile omului vizează multe domenii distincte ale conviețuirii umane. De aceea este important să le împărțim în mai multe categorii:

- a. *drepturi ale persoanei*
- b. *drepturi politice și civile*
- c. *drepturi socio-economice*

d. drepturi de generația a treia

Ne vom ocupa acum în ordine de aceste categorii distincte pentru a dobândi o imagine de ansamblu asupra drepturilor omului în general.

Prima categorie include așa numitele drepturi ale persoanei. Din această categorie fac parte drepturi care asigură indivizilor protecția în fața abuzurilor care îi pot leza demnitatea umană. Oamenii dispun astfel de dreptul la viață, un drept care constituie condiția de bază pentru toate celelalte drepturi, și dreptul la liberă dezvoltare a personalității. Ce efecte au aceste drepturi ale persoanei asupra vieții noastre putem observa lesne: de exemplu, în secolul XX mai era permisă pedeapsa corporală, chiar și în țările democratice. Drepturile persoanei constituie nucleul drepturilor omului, ele se regăsesc în toate documentele și cataloagele privitoare la drepturile omului.

Drepturile politice și civile, libertățile individuale clasice de inspirație liberală, constituie cea de-a doua categorie de drepturi. Aceste drepturi s-au născut în prima fază pe plan intern, pentru ca ulterior să pătrundă și în sfera dreptului internațional. Drepturile politice și civile au rolul de a garanta participarea neîngrădită a tuturor oamenilor la viața politică din cadrul unei comunități, fără ca aceștia să se teamă că pot fi pedepsiți. Dreptul la liberă exprimare și libertatea presei joacă un rol deosebit de important în acest punct, pentru că la acest nivel sunt reflectate atitudinile oamenilor cu privire la conducerea unui stat și gradul în care sunt satisfăcuți de activitățile acesteia. Dacă aceste atitudini sunt cenzurate, conducerea unei țări nu mai poate pretinde că reprezintă în mod democratic cetățenii.

O altă categorie este cea a drepturilor socio-economice, de asemenea, apărute mai întâi în plan intern și apoi în plan internațional. Aceste drepturi sunt de inspirație socialistă și presupun obligații pozitive din partea statelor. Drepturile socio-economice garantează faptul că toți oamenii dispun de un minimum de supraviețuire și susțin dreptul la educație al tuturor indivizilor. Dacă pornim de la ipoteza că pentru a trăi o viață demnă este nevoie de mult mai mult decât de asigurarea unei hrane minime, atunci este necesar ca fiecare să beneficieze și de o bază educațională care să îi permită să atingă un anumit ideal.

Așa numitele drepturi de generația a treia au fost adăugate de curând. Ele sunt expresia vie a faptului că drepturile omului nu sunt elemente imobile, acestea aflându-se într-o permanentă dezvoltare și schimbare. Această a patra categorie de drepturi reflectă în plus faptul că apar mereu noi probleme care periclitează dreptul oamenilor la viață și care ar trebui întâmpinate cu introducerea unor noi drepturi în catalogul drepturilor omului.

În afară de drepturile de dezvoltare, care au rolul de a diminua prăpastia dintre cei bogați și cei săraci, printre aceste drepturi de generația a treia se numără și drepturile care

privesc mediul înconjurător. Aceste drepturi au rolul de a garanta că mediul natural al omului nu este afectat sau chiar distrus în întregime. De la *summitul* de la Rio de Janeiro din 1992, drepturi precum dreptul omului la un mediu intact – mai ales în ceea ce privește generațiile următoare – au devenit din ce în ce mai importante. Putem observa așadar că drepturile omului nu au fost stabilite o dată pentru totdeauna, ci că ele sunt suficient de flexibile pentru a putea reacționa la noi provocări ca de exemplu problemele globale ale mediului.

Drepturile din ultimile două categorii - deseori numite și „*drepturi de solidaritate*” – sunt deseori disputate, fiind vagi sub aspectul conținutului, dar mai ales pentru faptul că nu este clar nici cine sunt titularii drepturilor (fiind greu de spus dacă sunt drepturi individuale ori drepturi colective, aparținând statelor sau comunității internaționale) și nici cine sunt titularii obligațiilor corelative (statele, un grup de state, comunitatea internațională). Ele se deosebesc din punct de vedere calitativ de drepturile din primele două categorii, care pot fi aplicate mereu și pretutindeni.

Schimbările din ultimul deceniu intervenite în sfera relațiilor internaționale au adus în prim plan două noi probleme și anume, apariția drepturilor colective și caracterul universal al drepturilor omului în contrast cu multitudinea culturilor lumii. Unele documente internaționale în materia drepturilor omului consacră și instituția obligațiilor omului, sub diverse denumiri: obligații ale individului, obligații ale persoanelor, obligații ale omului, răspunderi ale indivizilor. Astfel, Declarația universală a drepturilor omului, Pactul internațional relativ la drepturile civile și politice afirmă existența obligațiilor individului.

În concluzie, trebuie subliniat că drepturile omului esențiale pentru ființa umană nu sunt conferite sau acordate de normele juridice internaționale în materie, ci sunt doar consacrate și garantate, de acestea.

C. Particularități specifice protecției juridice a drepturilor omului

Probleme puse în discuție

1. *Importanța instituției drepturilor omului în cadrul dreptului internațional public*
2. *Poziția particularului în sistemele de protecție a drepturilor omului*
3. *Principiul subsidiarității*

A. Caracterul recent al protecției internaționale a drepturilor omului

Această instituție, distinctă de dreptul internațional public, începe să se contureze abia în a doua jumătate a secolului al XX-lea. Apariția acesteia a fost determinată în principal de violările grave, masive și sistematice ale drepturilor omului, comise înainte și în timpul celui de-al doilea război mondial,

fapt care a determinat o poziție comună a statelor în cadrul societății internaționale, în sensul că protecția drepturilor omului nu mai poate depinde de puterea discreționară a statelor, ci se impune o cooperare internațională în materie. Momentul apariției a ceea ce numim protecția internațională a drepturilor omului este marcat de adoptarea Declarației universale a drepturilor omului, printr-o rezoluție a Adunării Generale a ONU, la 10 decembrie 1948, la Paris. Declarația nu este un tratat internațional, ci doar un act internațional de soft law.

Despre protecția juridică a drepturilor omului la nivel internațional se poate vorbi din două puncte de vedere: universal și regional.

Din punct de vedere universal, drepturile omului au cunoscut o evoluție marcată de două etape: declaratorie și convențională.

Din punct de vedere regional, drepturile omului se dezvoltă în cadrul a trei mari sisteme de consacrare și garantare: sistemul european, sistemul interamerican și sistemul african.

2. Excluderea competenței naționale exclusive în materia drepturilor omului și limitarea suveranității statului prin consacrarea și garantarea internațională a drepturilor omului, presupune faptul că statul nu mai dispune de puteri absolute asupra indivizilor aflați sub jurisdicția sa. Statul este obligat să respecte drepturile acestora, consacrate pe plan internațional, prin urmare suveranitatea sa este astfel limitată de normele juridice internaționale în materia drepturilor omului, pe care va fi obligat să le respecte.

Practic, suveranitatea statului se oprește acolo unde încep drepturile omului, consacrate și garantate prin norme juridice internaționale, căci „ar fi o parodie de drept și o trădare a nevoii universale de justiție dacă noțiunea de suveranitate ar putea fi utilizată cu succes împotriva drepturilor omului”.

Prin urmare, în materia drepturilor omului există o îmbinare a dreptului internațional și a dreptului intern pentru consacrarea și garantarea acestora, de unde și necesitatea stabilirii unor relații între cele două tipuri de norme juridice prezente.

3. Subsidiaritatea consacrării și garantării internaționale a drepturilor omului față de consacrarea și garantarea lor la nivel intern - Atât sub aspectul consacrării, cât și al garantării drepturilor omului, nivelul internațional de protecție reprezintă doar un standard minimal de la care statele nu pot, în plan intern, să deroge în sens descrescător, dar o pot face crescător asigurând o protecție sporită a drepturilor omului la nivel național. De aceea, chiar și prevederile tratatelor conțin dispoziții conform cărora nu este permisă suprimarea sau limitarea drepturilor omului care sunt deja sau vor fi consacrate la un nivel superior prin norme juridice interne sau prin alte norme juridice internaționale.

Subsidiaritatea se manifestă și sub aspectul garantării drepturilor omului căci principalul rol în acest sens revine statelor, ele sunt cele chemate în primul rând să respecte drepturile omului și să intervină atunci când acestea au fost violate. Structurile internaționale intervin numai în mod subsidiar, în ultimă instanță, atunci când mecanismele statale au fost nesatisfăcătoare. Din punctul de vedere al protecției internaționale a drepturilor omului, răspunderea internațională aparține numai statelor.

Subsidiaritatea procedurilor internaționale de protecție a drepturilor omului în raport cu cele interne se exprimă, între altele, în regula obligativității parcurgerii prealabile complete a căilor interne înainte de sesizarea unui organ internațional, precum și în posibilitatea pe care o au părțile unui litigiu internațional privind violarea drepturilor omului de a rezolva cauza în mod amiabil, dacă această rezolvare asigură respectarea drepturilor omului. Scopul principal al structurilor internaționale de garantare a drepturilor omului nu este sancționarea statelor vinovate, ci respectarea drepturilor omului, adică restabilirea drepturilor încălcate și repararea prejudiciilor suferite de victimă.

4. Aplicabilitatea directă a normelor internaționale în materia drepturilor omului în dreptul intern. Caracterul direct aplicabil al normelor internaționale în materia drepturilor omului depinde de elemente atât interne, cât și internaționale.

Din punct de vedere intern, tratatele internaționale sunt direct aplicabile numai în statele care consacră sistemul monist, iar nu și în statele care practică dualismul. Din perspectiva dreptului internațional, aplicabilitatea directă a normelor internaționale convenționale referitoare la drepturile omului în dreptul intern depinde de două elemente.

În primul rând, prin natura ei, norma trebuie să fie susceptibilă de aplicare directă. Aceasta presupune, pe de o parte, ca norma să fie precisă și completă. Spre exemplu, art.1 din Convenția europeană a drepturilor omului conține direct obligația statelor de a respecta drepturile omului: „în altele părți contractante recunosc oricărei persoane ținând de jurisdicția lor drepturile și libertățile definite în titlul I al prezentei Convenții”.

În al doilea rând, norma respectivă trebuie să fie în vigoare. Aceasta înseamnă că statul în cauză și-a exprimat consimțământul de a fi legat din punct de vedere juridic prin acel tratat, că acesta a intrat în vigoare, atât cu caracter general, cât și pentru acel stat, și că norma respectivă nu a făcut obiectul unei rezerve, respectiv, dacă este cazul, a fost aleasă ca dispoziție aplicabilă.

În temeiul caracterului direct aplicabil al normelor internaționale, indivizii devin beneficiari de drepturi direct din normele internaționale în materie, obligatorii pentru statul

respectiv, fără a mai fi nevoie ca acel stat să consacre respectivele drepturi și printr-un act normativ intern.

5. Superioritatea normelor internaționale în materia drepturilor omului față de normele dreptului intern. Superioritatea normelor internaționale relative la drepturile omului față de normele juridice interne, indiferent că problema se pune în plan internațional sau la nivel intern, trebuie corelată cu principiul subsidiarității consacării internaționale, al nivelului minimal asigurat de aceasta.

O normă internațională are superioritate asupra uneia de drept intern și o înlătură de la aplicare numai dacă este mai favorabilă. Dimpotrivă, o normă internă mai favorabilă nu înlătură de la aplicare o normă internațională mai restrictivă, prin invocarea superiorității normei internaționale, deoarece norma internațională are caracter subsidiar, constituind doar nivelul minimal de protecție, de la care ea însăși permite expres statelor să deroge printr-o protecție sporită a drepturilor omului la nivel intern.

6. Garantarea drepturilor omului prin intermediul unor tribunale internaționale specializate care au ca obiect protejarea drepturilor omului și sancționarea statelor care au încălcat aceste drepturi.

În prezent, există două asemenea tribunale, Curtea Europeană a Drepturilor Omului și Curtea Interamericană a Drepturilor Omului, urmând ca după intrarea în vigoare a tratatului corespunzător, să fie înființată și Curtea Africană a Drepturilor Omului și Popoarelor.

Tribunale internaționale specializate în domeniul drepturilor omului nu există decât la niveluri regionale, iar nu și la nivel internațional universal, deoarece la nivel regional apropierea pozițiilor statelor a permis acceptarea unei asemenea instituții, fapt deocamdată imposibil la nivelul întregii societăți internaționale.

7. Poziția particularului de subiect al dreptului internațional al drepturilor omului - Tradițional, particularul (fie că este vorba de un individ, fie de un subiect colectiv de drept privat intern) nu este subiect al dreptului internațional public. În cazul protecției internaționale a drepturilor omului însă situația este diferită.

Astfel, normele internaționale în domeniu se adresează direct indivizilor și le creează în mod direct drepturi, aceștia devenind titulari de drepturi direct în temeiul normelor juridice internaționale. Ei pot invoca aceste drepturi direct în fața organelor interne și internaționale, inclusiv a jurisdicțiilor și pot participa la raporturile juridice internaționale, cel puțin la cele cu caracter procedural privind respectarea drepturilor omului, alături de state. Situația cea mai favorabilă pentru particular există în sistemul de protecție a drepturilor omului creat, în cadrul Consiliului Europei, de Convenția europeană a

	<p>drepturilor omului, în forma amendată prin Protocolul nr. 11, unde Curtea Europeană a Drepturilor Omului are jurisdicție obligatorie, particularul este parte la procedurile în fața ei, el poate sesiza direct instanța internațională și se află, din punct de vedere procesual, pe o poziție de egalitate cu statul.</p>
--	--